

İLKE POLİTİKA NOTU - 06 MAYIS 2018

Yerel Yönetimlerde Kültür Politikaları

FARUK YASLIÇİMEN

Yerel Yönetimlerde Kültür Politikaları

Ö Z E T

Kültür ve kültüre ilişkin uzun yıllardır süregelen tartışmalara rağmen kültür politikaları Türkiye için hâlâ yenidir. Bir yandan yerel ve küresel piyasalarda genişleyen kültür endüstrisi diğer yandan artan şehir nüfusuna koşut yükselen nitelikli sanatsal ve kültürel etkinlik talebi... Yerel yönetimler, sivil toplum ile birlikte geniş kitlelere kültür-sanat arzı sunmaya devam ediyor ancak bu geniş ölçekli çabaya, ciddiye alınması gereken ve kronikleşmiş bazı biçim ve içerik sorunları da eşlik ediyor. İşte bu politika notunun amacı, yönetimlerin kültür politikaları konusunda yaşadıkları sıkıntılara ilişkin genel bir çerçeve çizmek ve sorunlu noktalara ilişkin bazı çözüm önerileri getirmektir. Bu çerçevede metinde Kamu İhale Kanunu, alandaki koordinasyon sorunu, içerik belirleme ve karar verme süreçleri, muhatap odaklılık ve kültürel faaliyetler için üretilen mekânlar gibi konular ele alınmaktadır. Ayrıca eğitim ile kültürün yerel bağlamlardaki kesişimleri ve geleneksel sanatlara rekabetçi yaklaşım gibi birkaç konuda da örnek önerilerde bulunmaktadır.

Atf: Yaslıçimen, F. (2018). *Yerel yönetimlerde kültür politikaları* (Politika Notu No. 2018/06). İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği.

Y A Z A R H A K K I N D A

Faruk Yaslıçimen, İstanbul Bilgi Üniversitesi Tarih ve Uluslararası İlişkiler bölümlerinden 2004 yılında mezun oldu. 2008 yılında Bilkent Üniversitesi Tarih Bölümü'nde yüksek lisansını "Sunnism versus Shiism? Rise of the Shiite Politics and of the Ottoman Apprehension in Late Nineteenth Century Iraq" başlıklı teziyle tamamladı. Münih Ludwig Maximilian Üniversitesi'nde hazırladığı "Ottoman Empire and its Shiite Subjects: State-Society Relations in the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries" başlıklı teziyle 2016 yılında doktor unvanını almaya hak kazandı. Yaslıçimen hâlihazırda İbn Haldun Üniversitesi Tarih Bölümü'nde öğretim üyesidir. Akademik ilgi ve araştırma alanları arasında 19. Yüzyıl Osmanlı Tarihi, Osmanlı İmparatorluğu'nda Din, Devlet ve Toplum, Türkiye'de Kültür Politikaları ve Mimari gibi konular bulunmaktadır.

İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği pek çok hayır kuruluşunu kurmuş ve destek olmuş iradenin, bu alanlardaki çalışmalarını derinleştirmek amacıyla 2010 yılında kurduğu bir çatı kuruluştur. İLKE, kurumlarıyla birlikte iş ahlakı ve girişimcilik, akademik çalışmalar ve yaygın din eğitimi alanlarında faaliyet göstermekte ve bu konularda stratejik bakışı geliştiren öncü çalışmalar yapmaktadır. Bu bağlamda İLKE tarafından, Türkiye ve Dünya meselelerini analiz edip; bütünlüklü, odaklı, uygulanabilir öneriler içeren politika notu serisi yayımlanmaktadır.

Adres: Aziz Mahmut Hüdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üsküdar/ İstanbul Telefon: +90 216 532 63 70 E-posta: bilgi@ilke.org.tr Web: ilke.org.tr

© Tüm hakları saklıdır. İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği'nin yazılı izni olmadan bu eserin hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Yazıda belirtilen görüşler yazara aittir ve İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği'ni bağlamaz.

Giriş

Türkiye’de yerel yönetimlerin kültür ve sanata verdikleri önem son yirmi yılda giderek arttı. Kültürel etkinlik arzı, kendi talebini doğurdu ve kültür-sanat alanı yüksek bir büyüme ivmesi yakaladı. Öyle ki bazı kültürel etkinlikler, yerel bağlamları hızla aşmış uluslararası boyut kazandı. Kültürel ve sanatsal faaliyetler, bugün yerel yönetimlerin halka sunduğu temel hizmetler arasındaki yerini böylece sağlamlaştırdı. Yerel yönetimlerin kültür-sanat alanında yakaladıkları bu ivmenin homojen olmadığını belirtmek gerekir. Kimi belediyeler kültür-sanatta oldukça önemli ilerlemeler kaydetmişken kimileriye henüz temel ihtiyaçlarını giderme safhasındadır. Buna ilaveten alandaki yüksek gelişme hızı, yerel yönetimleri hem bütçe hem de vizyon bakımından zorlamaktadır.

Metropollerde kültür-sanat alanında yaşanan hareketlenme ve gelişmeler Türkiye’deki diğer yerel yönetimler tarafından takip ve zaman zaman da taklit edilmektedir. Böylece yerel yönetimler, kültür politikaları hakkında da farkındalık kazanmaktadır. Kültürel etkinliklerin birbirine benzemesi yahut farklı bölgelerdeki kurumların birbirlerinin kültür politikası stratejilerini taklit etme temayülleri olağandır. Kültürel etkinlik içeriklerinin benzerliğine ilişkin durumu “eş-biçimlilik” olarak tanımlayan DiMaggio, kurumların iki sebeple benzeşme eğilimi gösterdiğini belirtir: Birincisi, rekabet sebebiyle risk almaktan kaçınıp rakiplerini sürekli gözeterek hareket etmek; ikincisi ise yasal zorunluluklar yüzünden benzer şablonlar içinde çalışmak (İnce, 2014, s. 56-7).

2017 yılı Mart ayında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenen 3. Millî Kültür

Şûrası, yerel yönetimlerin kültür politikaları konusunda karşılaştıkları meydan okumaları masaya yatırmak bakımından iyi bir fırsat sundu. Şûra’da kurulan “Yerel Yönetimler ve Kültür” komisyonunda, yerel yönetimlerin kültür-sanata yaklaşımları ve sahadaki pratikleri tartışıldı. Komisyonun ortak raporunda şu dört başlık öne çıktı: Kültür-sanat etkinliklerinin içerik ve kalitesi, çeşitli paydaşlarla koordinasyonu, yerel yönetimlerin yayıncılık faaliyetleri ve Kamu İhale Kanunu.

Yerel yönetimlerin kültür politikalarına ilişkin hâlihazırdaki en güncel bu raporda, belediyelerin sağladığı kültür ve sanat etkinliklerinin içerik bakımından muhatap odaklı olmadığını altı çiziliyor. Buna göre, halkın talep ettiği çoğunlukla “varsayılan” etkinliklere odaklanıldığı, bazı faaliyetlerin ehliyet-siz kişi veya organizatörler tarafından icra edildiği, toplumsal ve kültürel katkısı tartışmalı festival ve konserlerin önünün alınmadığı, bu çerçevede sosyal ve kültürel etkinlik arasında bir ayırım yapılmadığı ve ülkemizde yaşayan 4,5 milyonluk göçmen nüfusunun kültürel varlığının hesaba katılmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bunlara ilaveten Şûra raporunda, merkezî ve yerel yönetimler arasında koordinasyon sorunları yaşandığı, yerel yönetimlerin belli alanlarda akademik destek alması gerektiği

Metropollerde kültür-sanat alanında yaşanan hareketlenme ve gelişmeler Türkiye’deki diğer yerel yönetimler tarafından takip ve zaman zaman da taklit edilmektedir.

İLKE POLİTİKA NOTU

Yerel Yönetimlerde Kültür Politikaları

2017 yılı Mart ayında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenen 3. Millî Kültür Şûrası, yerel yönetimlerin kültür politikaları konusunda karşılaştıkları meydan okumaları masaya yatırmak bakımından iyi bir fırsat sundu.

ve bu çerçevede üniversite, valilik ve belediyeler arasındaki kopukluğun giderilmesinin zarureti vurgulanıyor. Belediye yayıncılığı konusuna da yer verilen raporda, dergi ve sair yayın içeriklerinin sorunlu olup reklam veya propaganda içerdiği de belirtilmiştir. Raporda ayrıca mahallî içeriğe sahip birincil ve ikincil kaynakların yerel yönetimlerce basılması ya da basımlarının desteklenmesi, basılan kaynakların internet sitesinde erişime açık tutulması ve yereli merkeze alan süreli ve ansiklopedik yayınlara yoğunlaşılması gerektiğinin de altı çizilmiştir.

Raporda yerel yönetimlerin kültür-sanat faaliyetlerini yıllık ihale yöntemi ile satın almalarına da değinilmiş ve bu uygulamanın kültür yönetiminin doğasına aykırı olduğu vurgulanmıştır. Bunlara ilaveten kültürel faaliyetler hakkında halktan gelen şikâyetleri değerlendirecek mekanizmaların çoğu yerel yönetimlerde yetersiz kaldığının ve geleneksel yaşamı dikkate almayan toplu konutların, yerel kültüre zarar verdiğinin altı çizilmiştir. Ayrıca yöredeki usta ve sanatçıları konu edi-

nen yarışmaların çoğaltılması, yaratıcı yazarlık, tiyatro, gelenekli sanatlar, fotoğrafçılık atölyelerinin kurulması, yerel kültürün yerel yönetimlerin odağına yerleştirilmesi, yerelin tarihini kayıt altına almak niyetiyle sözlü tarih çalışmaları yürütebilecek uzman istihdamı yapılması ve kültür yöneticiliği için asgari yeterlilik kriterlerinin oluşturulması gerektiği de belirtilmiştir (3. Millî Kültür Şûrası, 2017, s. 335-351).

Yerel yönetimlerin mevcut kültürel kapasite kullanımları ve kültürel planlama konusunda yaşadıkları sıkıntılar, meseleyi bütüncül bir gözle değerlendirememekten kaynaklanmaktadır. Yerel yönetimlerin stratejik planlarında kültüre ayrılan yerin sınırlı olması, kültür ve dolayısıyla kültür-sanat alanına yapılan yatırımların toplumsal, ekonomik ve çevresel unsurlarla birlikte ele alınmaması, kültür politikasının sanatsal etkinliklerden ibaret görülmesi, çoğunlukla nicelik odaklı ve sayısal veriler üzerinden dönemlik analizler yapılması, aynı alanda hareket eden kurumlar arasındaki yetki ve sorumluluk payla-

şımının muğlaklığı, yerel yönetimlerin kültür ufuklarının genelde belediye başkanlarının ufkuyla sınırlı kalması, kültür alanında belirli bir veri toplama yönteminin geliştirilmemiş olması ve belediyelerin stratejik plan hazırlama metodunun merkezî hükûmetin kullandığı yöntemi taklit etmesi gibi unsurlar yerel dinamiklerin etkin kullanımının önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir (Ece, Sanul, Yartan ve Yücesoy, 2016, s. 14-5).

Bu politika notunun amacı, yönetimlerin kültür politikaları konusunda yaşadıkları sıkıntılara ilişkin genel bir çerçeve çizmek ve sorunlu noktalara ilişkin birtakım çözüm önerileri getirmektir. Bu çerçevede metinde Kamu İhale Kanunu, alandaki koordinasyon sorunu, içerik belirleme ve karar verme süreçleri, muhatap odaklılık ve kültürel faaliyetler için üretilen mekânlar gibi konular ele alınacaktır. Ayrıca eğitim ile kültürün yerel bağlamlardaki kesişimleri ve geleneksel sanatlara rekabetçi yaklaşım gibi birkaç konuda da örnek önerilerde bulunulacaktır.

Kamu İhale Kanunu ve Kültür-Sanatın İhale Edilmesi

Yerel yönetimler kültür hizmeti alımını ihale etmek suretiyle bir şirkete devretmektedir. Bu şirket uzmanlarının çizdiği yön ve programlar doğrultusunda aylık veya yıllık periyotlar hâlinde bir kültür-sanat programı oluşturulup uygulamaktadır. Esasında Kamu İhale Kanunu hizmet alımında ortaya çıkabilecek suistimallerin önüne geçmek için çıkartılmıştı. Zira kültür-sanat faaliyetleri hizmet alımı ile kaimdir. Hizmet alımı ise fiziki bir mekân inşasından farklı olarak, satın alı-

Kamu İhale Kanunu, belediyeler tarafından düzenlenmek istenen çok katılımlı organizasyonların finansmanını güçleştirmektedir.

nıp tüketildiğinde ortadan kaybolur. İşte bu sebeple kültür-sanat işleri, Kamu İhale Kanunu'na tabi kılınarak yapılır. Ancak suistimali engellemek için çıkarılan kanunun önemli bir eksiği var: Şartnameler kültür-sanat işlerini herhangi bir mal alımıyla eşitlemektedir. Bu ise yapılan işin tabiatına uygun değildir. Yapılan iş belli bir kalıba dökme zorunluluğu, kültürel ve sanatsal faaliyetlerin özgünlük imkânını daraltmakta ve aynışmasına yol açmaktadır. Ayrıca ihale teklifinde bazı isimlerin değiştirilerek ertesi sene tekrar sunulmasında hukuken bir mâni de bulunmamaktadır. İhale Kanunu, belediyeler tarafından düzenlenmek istenen çok katılımlı organizasyonların finansmanını güçleştirmektedir. Öte yandan ihale sisteminin alternatifi konusunda da net bir fikir bulunmamaktadır.

İhale Kanunu'nun kısıtlayıcılıklarından biri de örneğin; belediyelerin çok ihtiyaç duydukları araştırma-geliştirme finansmanı için kaynak ayırmada sıkıntı yaşanmasıdır. Belediyelerin bir kısmı, mevcut kadrolarıyla Ar-Ge bilgisi üretme noktasında zorlanmaktadır. Zira sağlıklı veriye ulaşmak için analiz ve araştırma siparişine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ise belli yöntemlerle gerçekleştirilen profesyonel saha araştırması ve raporlar hazırlanması ile mümkündür. Ancak ihale şartnamesinde örneğin; buna ilişkin bir kalem bulunmamasından ötürü uzmanlara araştırma sipariş edilememektedir. Bazı belediyeler; belediye

Koordinasyon sağlamak üzere kurulmuş olan Kalkınma Bakanlığı, kültür alanındaki mevcut koordinasyonsuzluğu gidermek üzere yapılacak çalışmalara önyak olabilir.

şirketi kurmak, kısmi özelleştirme yapmak ya da duruma uygun şartname hazırlamak gibi yollarla ihale prosedürlerinin kısıtlayıcılıklarını aşabilmektedir (İnce, 2014, s. 67). Yine de her hâlükârda Kamu İhale Kanunu'nun yaşanabilecek muhtemel suistimalleri de engelleyecek şekilde gözden geçirilmesi gerekir.

Koordinasyon Sorunu

Genel olarak aktör ve etkinlik fazlalığından kaynaklanan koordinasyon eksikliğinin yurt içi ve yurt dışında muhtelif yansımaları vardır. Örneğin; aşağıda ismi yazan aktörlerin hepsi aynı alanda söz sahibi olabilmektedir: Belediyelerin kültür daire başkanlıkları ya da kültür müdürlükleri, merkez ilçelerin kültür müdürlükleri, belediye meclislerindeki kültür komisyonları, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı kültür müdürlükleri, valiliklerin kültür alanındaki çalışmaları ve kaldırılmadan önce il özel idarelerinin kültür müdürlükleri. Eşzamanlı olarak aynı alanda çalışan aktör fazlalığından ötürü çakışmalar yaşanabilmekte ve benzer faaliyetler farklı kurumlar tarafından birbirinden habersiz şekilde gerçekleştirilebilmektedir.

Yurt dışı etkinliklerinde de yine benzer durumlar söz konusudur. Yunus Emre Enstitüsü,

TİKA, Yurt Dışı Türkler Başkanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ilaveten bazı il ve ilçe belediyeleri de yurt dışında kültürel faaliyetler gerçekleştirmektedir. Yerel yönetimlerin yurt dışına açılmalarıyla daha da belirginleşen koordinasyonsuzluk sorunu bir çözüm beklemektedir. Yurt dışı kültür-sanat etkinlikleri mevzu bahis olduğunda Türkiye'deki birçok belediyenin İpekyolu Belediyeler Birliği ya da Cittaslow gibi uluslararası platformlara üyelik aidatı ödedikleri ancak aktif katılım gerçekleştirmediklerinin de altı çizilmelidir. Bunun için hem vizyon belirlenmesi hem de istihdam edilen personelin yabancı dil engeli olmaması gerekir. Bu bağlamda koordinasyon sağlamak üzere kurulmuş olan Kalkınma Bakanlığı, kültür alanındaki mevcut koordinasyonsuzluğu gidermek üzere yapılacak çalışmalara önyak olabilir.

Koordinasyon sayesinde etkinlik sayısı azaltılıp daha nitelikli, kapsamlı ve yüksek bütçe gerektiren etkinlikleri düzenlemek mümkün olabilir. Sözelimi komşu şehirlerle iş birliği ve ortaklıklar kurmak bunun yollarından biridir. Coğrafi, kültürel ve karakteristik olarak birbirine benzeyen iller arasında protokoller imzalamak suretiyle şehirlerin il müdürlükleri arasında düzenli toplantılar, içerik paylaşımı ve koordinasyon için platformlar kurulabilir. Ancak burada iki hususun altını çizmekte fayda var: Birincisi, kardeş şehir protokolleri şimdiye kadar iki belediye bürokrasisinin karşılıklı ziyaretlerinin ötesine çoğu zaman geçemedi ve anlamını büyük ölçüde yitirdi. Bunun yerine son yıllarda yerel yönetimler kısa süreli bir ya da iki senelik iş birliği projelerini tercih ediyorlar. Dolayısıyla herhangi bir koordinasyon teşebbüsünün bu tecrübeyi dikkate alması gerekir. İkinci husus ise kül-

tür-sanat alanında çalışan müdürlük ya da idari birimlerin muhtemel birleştirilmesi, bütçelerinin birleştirilmesini de beraberinde getirmelidir. Aksi takdirde bütçesiz idari birimler etkili çalışmalar yapamayacaktır.

Kültür-sanat alanında özel sektör ile yerel yönetimler arasındaki koordinasyon, paylaşım ve etkileşim önemli bir konudur. Hâlihazırda bu iki aktör, çalışmalarını kültür-sanatın farklı alanlarında yoğunlaştırmaktadır. Özel sektör, denemelere açık, yeni ve güncel sanatlara; belediyeler ise gündelik hayatın kültürel ihtiyaçlarına cevap verecek tarzda sosyal ve kültürel unsurları bir arada düşünen etkinliklere odaklanmaktadır (İnce, 2014, s. 69-70). Bununla birlikte yerel yönetimlerden vakıf ve derneklere destek aktarımı da söz konusudur. Örneğin; İstanbul Büyükşehir Belediyesi özel sektörden gelen taleplere duyarlı davranmakta ve dünya çapında birçok etkinliğe ev sahipliği yapan sivil toplum kuruluşlarına başta İKSV olmak üzere destek vermektedir.

Kültür politikaları tasarlarken katılımçılık önemli bir kavramdır ve katılımcı kültür politikası üretmek için hem alanda faaliyet gösteren mevcut aktörler arasında bir koordinasyon hem de geniş bir paydaş kitlesi ile birlikte çalışabilmeyi mümkün kılacak idari ve sosyal mekanizmaların üretilmesi gerekmektedir. Örneğin; yukarıda saydığımız aktörlere ilaveten kalkınma ajansları, müze müdürlükleri, kültür merkezi yöneticileri, devlet tiyatroları gibi kamu kuruluşlarının yanı sıra sivil toplum örgütleri, sanatçı plat-

Katılımcı kültür politikası üretmek için geniş bir paydaş kitlesi ile birlikte çalışabilmeyi mümkün kılacak idari ve sosyal mekanizmaların üretilmesi gerekmektedir.

formları, meslek birlikleri, araştırma merkezleri ve üniversiteler gibi paydaşların da kültür politikası üretim sürecine katılması hem temsil oranını hem de böylece yapılan işin meşruiyetini artıracaktır (Ece, Sanul, Yartan ve Yücesoy, 2016, s. 28).¹

Kültür-Sanatta İçerik Belirleme ve Karar Verme Süreçleri

Kültür-sanatta içerik nasıl belirlenir ve karar verme süreçleri nasıl işler? Her şeyden önce kültürün değeri ve hangi kültür-sanat alanının desteklenmeyi hak ettiği konusu her zaman tartışmaya açıktır. Yerel yönetimler, kültürel etkinlik üretirken aynı zamanda kültür de üretmektedir ve ömürleri seçimlerle kısıtlı olduğundan kültür-sanat alanına yaptıkları yatırımların içerik ve öncelikleri de bundan etkilenir. Siyasi partilerin ortak paydaları bir sonraki seçimlerde başarı kazanmak olduğundan kendilerine oy veren toplumsal tabanın kültürel talep ve beklentilerini daha

¹ Kültür politikaları planlarken katılımçılık ilkesine dikkat etmek sadece kurumsal aktörlerin davetini ve koordinasyonu sağlamakla sınırlı değildir. Örneğin; kültür ve sanat faaliyetlerini kültür merkezlerine hapsetmek yerine sokağa çıkarmak ve mahalleye taşımak, toplumsal katılım imkânı artıracak yollardan biridir.

Yerel yönetimler, kültürel etkinlik üretirken aynı zamanda kültür de üretmektedir ve ömürleri seçimlerle kısıtlı olduğundan kültür-sanat alanına yaptıkları yatırımların içerik ve öncelikleri de bundan etkilenir.

fazla dikkate alırlar. Ayrıca belediye yöneticileri, oy kaygısıyla kültürel faaliyetlerde popüler içeriğe öncelik verebilmektedirler. Zira meşruiyetleri ve yönetimde kalmaları bu desteğin devamına bağlıdır.

Bu durumun Türkiye gibi farklı sosyo-kültürel mahalleleri bünyesinde barındıran bir ülke için siyasi toplumsal karşılıkları daha fazladır. Elbette polarize olmuş ve mutlak manada ayrılmış "mahalle"lerden bahsetmek, Türkiye toplumunu siyah-beyaz şeklinde düşünmek yanıltıcıdır. Gündelik hayatta yaşanan kesişmelerin sayısı yadsınamayacak kadar fazladır. Bununla birlikte kültür-sanat alanında homojenlik durumu da söz konusu değildir. Peki bu durumda hangi yerel yönetim, hangi dönem ve hangi kültür ekseninde kurulacak kültür politikalarının sürekliliğinden nasıl bahsedebiliriz?

İdari düzeyde yerel yönetimlerde kültürel etkinliklere karar verme sürecinde genellikle başkanlar, başkan yardımcıları, daire başkanlıkları ya da ilgili müdürlükler etkili olurlar. Bazen aşağıda alınan kararlar yukarıdan onaylanmalarının akabinde uygulamaya konabilmektedir. Bu süreçte danışmanlar da etkili olabilmektedir. Talep bazen doğrudan başkanlık makamından gelmekte bazen de ilgili birimler kendi kararlarını almaktadırlar. Ayrıca

belediyeler, sanatçılardan gelen program tekliflerini de dikkate alabilmektedir. Ancak genel itibarıyla denebilir ki belediye başkanının sahip olduğu vizyon, o belediyenin kültür-sanat ufkunu da önemli ölçüde şekillendirir.

Bazı belediyelerde şube müdürleri, her ay düzenli olarak atlarında bulunan personelle toplantı yapar ve bir ay boyunca yapılan faaliyetler değerlendirilir. Yine bu toplantılarda neler yapılabileceğine dair görüşler alınır ve şube müdürleriyle yapılan toplantılarda müzakere edilir. Bazı belediyelerde her yıl kültürel etkinlik takvimlerini ortaya koyarken üniversitelerin akademik kadroları, STK'lar, medya kuruluşları ve kültür konseylerinin görüş ve önerilerini dikkate almaktadır. Bu süreçte etkili olan unsurlardan biri teamüllerdir. Ancak teamüllerin, hem kültürel etkinlik bakımından sürece nispeten geç dâhil olmuş belediyeler için geçerli olmaması hem de hızlı kuşak geçişleriyle irtibatlı olarak hızlı değişen beğeni ve yönelimler sebebiyle biçim ve muhteva bakımından sürekli sorgulanma ve güncellenmesi gerekmektedir.

Kültürel faaliyetlere karar verme sürecinde komisyon kurulması veya danışman tayini gibi çeşitli yollar takip edilmektedir. Örneğin; İstanbul'da bir ilçe belediyesi, kültürel ve sınırsal etkinliklerini belirlerken geniş katılımlı bir Kültür-Sanat Komisyonu'ndan istifade eder. Bu komisyonda; akademisyenler, sivil toplum temsilcileri ve diğer ilgili kişiler bulunur. Ayrıca bir organizatör komitesi de sürece katılır. Müdürlük marifetiyle kararlara son şekli, bütçeleri de dâhil olmak üzere verilir başkana sunulur. Nihai kerte başkanı onay verirse politika faaliyete geçirilir.

Görülebileceği gibi kültür-sanata karar verme süreçlerinde farklı yöntem ve yönelimler

mevcuttur. Bunlar başkanın siyasi pozisyonundan kültürel ufkuna, demografik yapıdan paydaş çeşitliliğine kadar pek çok değişkenden etkilenir. Yerel yönetimlerin takip ettiği kültür politikalarının muhatap odaklı olması son derece önemlidir. Ancak burada eş derecede önemli olan husus, karar verme süreçlerinin nasıl olması gerektiği konusu ve tabii katılımıcılıktır. Kültürel etkinliklerin sürdürülebilirliği ve toplumsallaşması için geri bildirimler ve memnuniyet ölçümleri oldukça önemlidir. Anket çalışmaları bu konuda yöneticilere yol gösterici olabilir. Hâlihazırda bazı belediyeler bu yöntemi kullanmakta ve memnuniyet ölçümlerine göre uygulamalarında güncellemelere gitmektedir. Şehir halkının karar alma süreçlerine katılımını sağlamak onların etkinlikleri takip etmelerini de teşvik eder. Ayrıca katılımıcılık sayesinde şehir ya da mahalle halkının kültürel ve sanatsal faaliyetlerin salt tüketicisi olmaktan çıkarılmasının ve bu alanda aktöre dönüşmelerinin de önü açılabilir.

Burada “yönetişim” (*governance*) kavramı önemlidir ve ancak bu, aktif ve örgütlü yapıların tüm alanı belirlemesi gibi durumları da önlemek kaydıyla yapılmalıdır. Fiiliyatta yaşanabilecek bu durum, şeffaflık ve demokratik idare bakımından sorunludur. İKSV'nin 2013 yılında yayınladığı *Uluslararası Güncel Sanat Bienallerinin Finansmanı* başlıklı raporda, bir yandan uluslararası ölçekte gerçekleştirilen bienallerin sağladıkları tanınırlık ve görünürlüğün şehir ekonomisine sağladığı ve yatırım maliyetlerini katbekat geçen katkılardan bahsedilirken eşitsiz kültürel etkileşim boyutuna değinilmemiştir (Yaslıçimen, 2018, s. 283). Güncel sanat bienalleri, bir yandan yerel ve küresel sanatsal üretimler arasındaki etkileşimi yoğunlaştırıp yerel sa-

natçıların küresel ölçekte görünür olmasını sağlarken diğer yandan da oluşan küresel piyasa hangi sanatsal yaklaşımın ve içeriğin daha değerli olduğuna dair maddi/finansal karşılığı olan bir ölçme/değerlendirme kriterini beraberinde getirebilmektedir. Sanat ve sanatsal üretimin tarih boyunca patronaj ilişkileri içinde gerçekleştiği göz önüne alındığında (İnalçık, 2015) bunun, bir yandan sanatı metalaştırırken diğer yandan da küresel sanat piyasası içine giren “yerel” sanatsal üretim ve yaklaşım biçimlerini ne yönde dönüştürebileceği de hesaba katılmalıdır. Öte yandan tepkisel muhafazakâr bir tutumun da sanatsal üretime olumlu katkı sunmaya-çağının altı çizilmelidir.

Katılımcı kültür politikaları üretebilmek için mevcut izleyici profillerini doğru okumak gerekir. İKSV'nin *Kültür Sanatta Katılımcı Yaklaşımlar* başlıklı raporunda Türkiye’de ulusal ve kent ölçeğinde toplanan verinin yeterli olmadığı belirtilmektedir. Oysa ki ideal bir izleyici profili analizinde etkinliklere kimlerin katıldığı kadar kimlerin katılmadığı da analiz edilmelidir. Rapora göre bir taraftan kültür-sanata erişimin önündeki fiziki engeller kaldırılmalı diğer taraftan da izleyen ile izlenen arasındaki mesafe kısaltılıp insanların kültüre katılmalarının önünü açan ve böylece izleyiciyi aktöre dönüştüren bir katılımcı yaklaşım esas alınmalıdır (İnce, 2017, s. 24-25 ve 80-81).

Muhataap Odaklı Kültür Politikaları

Kültür Şûrası'nın *Yerel Yönetimler ve Kültür Komisyonu* sonuç raporunda kültür politikalarının muhatap odaklı olmadığı vurgulanıyor. Muhataap odaklı kültür politikası, yere-

lin ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılamayı gerektirir. Yerel yönetimlerin açtığı kültür merkezlerinde uygulanan programlar, yerelin sosyolojik yapısını dikkate alarak farklılaşabilmektedir. Duruma özel (*tailor-made*) olarak adlandırılan bu yaklaşım, “toplumsal mekânların öznellik ve biricikliğini dikkate alması” bakımından olumludur (İnce, 2014, s. 55-7). Mahalleler arasında sosyo-kültürel farklılıkları dikkate almak aynı zamanda demokratik bir gerekliliktir. Yerelin kültürel dokusuna uygun, değer, hassasiyet, kaygı ve ihtiyaçlarını hesaba katan ama bunu yaparken de sanatsal kaliteden ödün vermeyen bir yaklaşımın norm olarak benimsenmesine ihtiyaç vardır.

Doğrusu belediyeler, halkın kültürel ve sanatsal beğenilerini zaman zaman dikkate almaktadır. Örneğin; Malatya’da Batı müziği icra eden bir orkestra yerine Türk Halk Müziği, Türk Sanat Müziği, Tasavvuf Müziği ve çocuk koroları kurulurken, İstanbul’un Kadıköy ilçesinde bulunan 500 kişilik opera merkezi, belediyenin en yoğun birimlerinden olabilmekte kötü hava şartlarında bile yüksek doluluk oranlarına ulaşabilmektedir. Malatya ile Kadıköy’ün sosyo-kültürel yapısı farklı kültürel etkinlikleri gerektirebilmektedir.

Muhatap odaklı kültür politikası, yerelin ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılamayı gerektirir. Yerel yönetimlerin açtığı kültür merkezlerinde uygulanan programlar, yerelin sosyolojik yapısını dikkate alarak farklılaşabilmektedir.

Benzer şekilde bazı yerel yönetimler, kültürel etkinlik planlamalarını sosyal ve demografik yapıyı göz önünde bulundurarak tasarlamaktadır. Örneğin; İstanbul’un yoğun Karadenizli nüfus barındıran ilçelerinde yaz aylarında nüfus önemli ölçüde azaldığından etkinlik takvimi dokuz aylık bir süre için yapılmaktadır. Ya da göçmen nüfusun fazla olduğu belediyeler de bünyelerindeki nüfusun talep ve beklentilerine göre programlar organize etmektedir (Güler, 2013). Bazı belediyeler ise belirli bir sayıya ulaşan herkese kurs talep etme hakkı sunar. Bu kurslar söz gelimi İtalyanca öğretiminden ebru kursuna kadar farklılaşabilir. İlçe belediyelerinin sınırları içinde bulunan farklı mahallelerin değişen ihtiyaçlarına mahallelerin farklı sosyolojik profillerini dikkate alarak cevap vermek olumlu neticeler ortaya çıkarmaktadır. Ancak kültürel etkinlik planlamasının tutarlı, kapsamlı ve bütüncül bir kültür politikası anlamına gelmediğini tekrar hatırlatmak gerekir.

Burada yerel yönetimlerin bazen korumacı davranabileceğini de ifade etmelidir. Yerel idareler, kendilerine mahsus soyut ve somut değerleri kültürel ekonomilerinin birer unsuru hâline getirip markalaşmaya gidebilirler. Bu tür kültürel korumacılığın dünyada örnekleri mevcuttur. Mesela; geçtiğimiz yıllarda İtalya’nın Bologna şehrinde, şehir merkezinde yabancı mutfakların toplam restoran sayısının en fazla çeyreğini teşkil edebileceğine ilişkin tartışmalar Türkiye basınına da yansımıştı. Bologna yerel yönetiminin yerel mutfaklarını koruma noktasında hassas olmaları bir tür kültürel korumacılıktır ve meşru görülmelidir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen İSMEK Kursları çok çeşitli kültür-sanat kurslarına ev sahipliği yapmakta ve bu anlamda önemli bir ihtiyacı karşılamaktadır.

Çok Amaçlı Kültür Merkezleri ve Sürdürülebilirlik

Yerel yönetimlerin kültür politikaları için ayırdığı bütçe ve bu bütçenin kullanımı da son derece önemli bir konudur. Yerel yönetim bütçelerinin önemli bir kısmı hâlâ altyapı harcamalarına gitmektedir. Bu bakımdan yerel yönetici adaylarının seçim vaatleri arasında kültür merkezi inşası önemli bir yer tutar. Bütçe ve enerjilerini büyük oranda mühendislik ve inşaa faaliyetlerine harcayan yerel yönetimler, sermayelerinin arta kalan kısımlarıyla da popüler etkinlik düzenlemeyi tercih ederler. Zira alternatifi hem zahmetli hem de siyasi getirisi düşüktür. Ayrıca kültür ve sanata ilişkin projelerin fiziki mekân inşasından sıracı sonra gelmesi de bir dizi sorunu beraberinde getirmektedir.

Muhatap odaklı bir kültür politikası konsepti, belediyelerin fiziki mekân tasarımlarında toplumsal pratik ve beklentileri doğru tespit etmeyi gerektirir. Örneğin; geçtiğimiz yıllarda bir büyükşehir belediyesi sadece taziye amacıyla çok amaçlı sosyal tesisler inşaa ettirdi. Fakat yerel kültür çok amaçlı sosyal tesislerde taziye vermeyi uygun görmeyip kendi evinin

yakınında çadır kurulmasını öngörüyordu. Bu yüzden de tesisler kuruluş amaçları doğrultusunda kullanılmadı. Sonuçta tesisler, şehrin güçlü STK'larıyla ortak proje gerçekleştirmek amacıyla onlara tahsis edilerek durum çözüme kavuşturuldu. Ancak bu örnek bize, yerel yönetimlerin bir konuda politika üretmeden ya da faaliyete geçmeden önce nihai ürünün tüketicileriyle iletişime geçip onların talep ve beklentilerini dikkate almalarının önemini açıkça göstermektedir.

Kültür merkezi inşalarının hem ihtiyaç odaklı bir anlayışla inşaa edilmesi hem de gerek yurt içi gerekse yurt dışındaki iyi örneklerin incelenmesi suretiyle tasarlanması gerekir. Diğer yandan bu tesislerin "çok amaçlı" olarak tasarlanmaları, kullanım işlevselliğini de garanti etmez. Çok amaçlı sosyal tesisler bir yandan geniş mekânsal kullanım imkânı sunarken

Muhatap odaklı bir kültür politikası konsepti, belediyelerin fiziki mekân tasarımlarında toplumsal pratik ve beklentileri doğru tespit etmeyi gerektirir.

diğer yandan da bazı kültürel ve sanatsal aktivitelerin gerektirdiği hususi mekânsal özellikleri taşımayabilirler. Örneğin; ebru, hat ve tezhibin aynı masada ve her amaç için kullanılacak sınıflarda icra edilmesi bir sorun teşkil ediyor. Oysaki masanın yerden yüksekliği, odanın ışıklandırması, yapı malzemesi, oda içi sıcaklığı, malzeme saklama depolarının farklılaşması gerekiyor. Mevcut mekânlar, iç mimari düzenlemelerle uygun mekânlara dönüştürülme imkânı taşıırken, bu tasarımın en baştan yapılması hem maliyetleri azaltacak olması bakımından önem taşıyor. Ayça İnce'ye göre, bir kültür merkezinin tasarlanmasında ve uygulamasında ortaya çıkan bu sorun genellikle aynı belediye altında çalışan Kültür ve Sosyal İşler Dairesi ile İmar ya da Fen İşleri Dairesi arasındaki koordinasyonsuzluktan kaynaklanır (İnce, 2014, s. 41-2).

Diğer taraftan kültür-sanat faaliyetlerinin niteliği ve sürdürülebilirliği önemli iki konudur. Sürdürülebilirlik için etkin altyapı ve işletme sistemlerinin kurulması ve profesyonelleşme gerekir. Günümüzde kültür-sanat merkezlerinin bir kısmı ya vakıflar bünyesinde ya da bağımsız olarak işletilmektedir. Bunlar arasında belli miktarlarda kâr elde etmek suretiyle kurumun ve dolayısıyla kültür-sanat faaliyetlerinin devamlılığını sağlayan merkezler bulunduğu gibi finansal ihtiyacını sponsorluklar sayesinde karşılayanlar da vardır. Kültürel ve sanatsal içeriğin geliştirilmesi tek başına yeterli gelmediğinden sürdürülebilirlik için tüm bu yatırım ve teşebbüslerin strateji geliştirme, reklam, pazarlama, satış, tüketici memnuniyeti vesair unsurlarla bir bütün içinde ele alınması gerekir. Böylelikle kültür merkezlerinin hem mevcut bürokratik hantallıktan kurtulmalarının hem de rasyo-

nel idare mekanizmalarına kavuşmalarının önü açılacaktır. Kültür merkezlerinin kendi kendine yeterliliğini sağlamak için profesyonel işletme hâline dönüşmesi bu kurumların geleceği için makul seçeneklerden biridir.

Kültür ve Eğitimin Birlikte Düşünülmesi

İKSV tarafından 2014 yılında yayınlanan *Türkiye'de Sanat Eğitimi (Yeniden) Düşünmek* başlıklı raporda kültür ile eğitim politikalarının paralel şekilde yapılandırılması ve konunun tüm paydaşlarının iş birliğini sağlayacak modeller üzerinde çalışmasının önemine vurgu yapılmaktadır. Raporda, 2018 yılı içinde yayınlanacak ve 2019-2023 yıllarını kapsayacak 11. Kalkınma Planı'nda sanat eğitiminin eğitim ve kültür politikaları başlığı altında ele alınması tavsiye edilmektedir. Bir yandan şehirlerin ihtiyaç ve potansiyelleri dikkate alınıp eğitim ile kültür bakanlıklarının özellikle sanat eğitimi hakkında koordineli çalışmaları sağlanıp geniş ölçekte iş birliğine gidilmesi diğer yandan da yerel yönetimlerin sınırları dâhilindeki okullarda verilen sanat eğitimi geliştirmek için okullarla iş birliği içinde ortak kapasite kullanımına gitmeleri önerilmektedir. Örneğin; belediyelerin çok amaçlı kültür merkezleri, öğretmen ve öğrenciler tarafından sanat eğitimi için kullanılabilir. Böylece normal şartlarda tamamlanması uzun süre alacak okullardaki sanat eğitimi ile ilgili altyapı eksiklerinin kısmen de olsa giderilmesi sağlanmış olabilir (Akın ve Ece, 2014, s. 115). Ayrıca kütüphane inşaatı gibi çalışmalar, yerelde halka kütüphane kullanım alışkanlığı kazandırmaya yönelik paket programlarla birlikte tasarlanmalıdır (İnce, 2017, s. 59).

Yerel yönetimler nitelikli paydaşlarla protokol imzalayarak hem eksiklerini giderebilir hem de sanatkâr yetişmesine katkıda bulunabilirler. Kendi aralarında kazan-kazan ilişkisi kurabilirler. Bu konuda örnek olarak Küçükçekmece Belediyesi *Geleneksel Sanatlar Akademisi*'nin Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'yle imzaladığı protokolü örnek gösterebiliriz. Bu protokol sayesinde Belediye, çinicilik hocası eksikliğini üniversiteden karşılamıştır. Ayrıca belediyenin sanat eğitimi derslerine gelenler sınava alınmış ve sonuçlar üniversite hocalarına gönderilmiştir. Böylece sanatın nasıl icra edileceği hususunda nitelikli bir zemin kurma imkânı artmıştır. Bir yerel yönetim ve üniversite arasında imzalanan bu protokolün amaçlarından biri de belediyeler uhdesinde yürütülen çalışmalara katılıp 2-3 senelik eğitim sonunda akademi sınavından alınan notun bu üniversitenin programlarına girişte avantaj sağlamasıdır. Hukuki bir zemini olmasa da bu durum gayriresmî bir referans işlevi görebilmektedir. Bu sayede üniversite, kabiliyetleri keşfedip erkenden yetiştirmeye başlama ve sonrasında bünyesine katma imkânına kavuşabilmektedir. Belediye ise eksiklerini üniversite kadrosundan tamamlayıp niteliğini artırabilmektedir.

Eğitim Odaklı Yaklaşımın Bir Örnek: Bilgi Evleri'ni Yeniden Düşünmek

Eğitim ve kültür politikalarının bir arada düşünülmesi Türkiye şartlarında iyi sonuçlar

Yerel yönetimler nitelikli paydaşlarla protokol imzalayarak hem eksiklerini giderebilir hem de sanatkâr yetişmesine katkıda bulunabilirler.

verme imkânı taşır. Zira Türkiye'nin kültür politikalarının uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği, geniş bir skalada kültüre katılım sağlayan, kültürden beslenebilen ve onu yeniden üretme potansiyeli taşıyan geniş bir toplumsal tabanın varlığıyla doğrudan irtibatlıdır.² Örgün öğretim bu bakımdan uzun vadeli ve bütünleşik eğitim ve kültür politikaları geliştirmenin etkili araçlarından biri olarak değerlendirilebilir. Yerel yönetimlerin 2005 yılından itibaren ilk olarak İstanbul'da ve Recep Tayyip Erdoğan'ın talimatıyla kurmaya başladıkları Bilgi Evleri buna bir örnek olarak gösterilebilir. Bu yapılar, hem kültür hem de eğitim içeriklidir. Bugün sayıca 150'nin üzerinde Bilgi Evi bulunmaktadır. İşlevleri ve çalışma tarzları aynı semt içinde bile farklılaşabilen Bilgi Evlerine ortak bir kütüphane fonksiyonu yüklenebilir ve buna ilaveten nitelikli kültürel işlevler de eklenebilirse bu durumda hem hâlihazırdaki semt kütüphaneleri ihtiyacının bir kısmı giderilebilir hem de kültürel ve sanatsal faaliyetlerin mahalle düzeyinde erişimine imkân sağlanmış olabilir.

Öncelikle Bilgi Evleri hakkında nitelikli araş-

2 IPSOS'un 2016 yılında Türkiye çapında yaptığı araştırma, Türkiye halkının kültür-sanat faaliyetlerine katılım oranının son derece düşük olduğunu vurgulamaktadır (İnce, 2017, s. 30). Bu raporun bale ve operaya katılımı neden bu kadar merkeze aldığı ve buna ilaveten geleneksel sanatlarla ilişkin faaliyetlere katılıma neden hiç değinmediğinin daha evvel bahsi geçen sosyo-kültürel mahalle farklılıklarıyla doğrudan bir ilişkisi olsa gerektir.

İstanbul'da 2005 yılında kurulmaya başlanan Bilgi Evlerinin sayısı bugün 150'nin üzerindedir..

tırmalara ihtiyaç vardır. Sayıları hızla artmasına ve toplamda hatırı sayılır bir bütçeyle idare edilmelerine rağmen yaptığımız ön saha araştırmalarında Bilgi Evlerinin kurumsal yapı, sosyal içerik ve eğitim müfredatları bakımından güncellemesi ve iyileştirmesine ihtiyaç duyulduğu ve bu konuda kapsamlı Ar-Ge çalışmaları yapılması gerektiği görülmüştür. Buna göre: 1) Bilgi Evlerinin temel ihtiyaçlarının tespiti, 2) kurumsal işleyişin gözden geçirilmesi, 3) eğitmen istihdamı, çalışma prensipleri ve fiziki şartların doğru değerlendirilmesi, 4) hedef kitlesine yönelik aktiviteler için tatmin edici standartlar geliştirilmesi ve 4) hazırlanacak raporların doğru sonuçlar vermesi için saha araştırması, katılımcı gözlemcilik, anket çalışması ve derinlemesine mülakatlar gibi çeşitli yöntemleri birlikte kullanması gerekir.

Bunlara ilaveten Bilgi Evlerinin temel işlevlerinden biri hâlihazırda mevcut bulunan yayıf

kitaplıkların, bir semt içinde seçilecek hedef kitlenin temel ihtiyacını karşılayabilecek nitelikte birer "semt kütüphanesi"ne dönüştürülmesi olmalıdır. Bilhassa ortaokul ve lise çağındaki talebelerin sürekli kullanabilecekleri nitelikli "semt kütüphaneleri" Bilgi Evleri çerçevesinde hayata geçirilebilir.

Belediye Yayıncılığı

Kültür Şûrası, Yerel Yönetimler ve Kültür Komisyon Raporu'nun önemli tavsiyeleri arasında yerel yayınları içeren ihtisas kütüphaneleri, şehir görsel arşivleri ve yerel kültür araştırma merkezleri kurulması yer almaktadır. Eğer hayata geçirilirse gerek sosyal bilimci, öğretmen ve akademisyenler gerekse yerel halk bu kütüphane ve merkezlerden istifade edecektir. Ayrıca yine raporda belirtilen mahallî monografik eserlerin basımı ile yerel hakkında yapılan güncel monografik çalışmaların desteklenmesi önemlidir. Bununla

birlikte komisyon raporunda belirtilen yerel yönetimlerin bilfiil süreli yayın, kitap ve ansiklopedi gibi eserler basmaya devam etmesi yönündeki tavsiye kararına ihtiyatla yaklaşmak gerekir. Çünkü raporun bir diğer maddesinde belediye yayınlarına yönelik bazı sorunlar dile getirilmiş ancak çözüm önerisi sunulmamıştır. Ayrıca belediye yayıncılığı konusunda raporda belirtilmeyen, yayınların Kültür ve Turizm Bakanlığı ile koordineli yapılmaması ve ISBN numaralarına ilişkin bazı sorunlar da mevcuttur. Öyleyse belediyeler, farklı yöntemler deneyebilir ve yayın ağırlığını akademisyen ve STK'larla yakın iş birliğine kaydırarak alana daha ciddi katkılar sağlayabilirler. Hakeza raporun bir diğer maddesinde belirtilen sözlü tarih çalışmaları yapacak uzman istihdamı yerine yerel yönetimler, üniversitelerin; tarih, sosyoloji veya antropoloji bölümleriyle ortak projeler geliştirerek bu tür çalışmaları yürütebilir. Böylece hem ortaya çıkan ürünün kalitesi yükselmiş hem de akademinin araştırma imkânları genişlemiş olacaktır. Kısaca yerel yönetimler bilfiil yayıncılık yapmak yerine ürün, içerik ve çıktı odaklı alternatif modeller geliştirebilir.

Gelenekli Sanatlara Rekabetçi Yaklaşım

Son yıllarda gelenekli sanatlar alanında büyük bir canlanma yaşanmıştır. Uzun yıllar boyunca örselenen ve yerli kültürün ana eksenlerinden birini oluşturan bu sanatlara, pozitif ayrımcılık uygulanmaya devam edilmeli ve nitelikli projeler desteklenmelidir. Ancak gelenekli sanatların desteklenmesi konusunda sofistike yaklaşımlar benimsenmesinde fayda vardır. Müzik, hat, ebru, tezhip gibi sanatların klasik ve güncel yorumları arasın-

Eğitim ve kültür politikalarının bir arada düşünülmesi Türkiye şartlarında iyi sonuçlar verme imkânı taşır.

da örtük bir rekabetin söz konusu olduğu söylenebilir. Merkezî ve yerel otoriteler şayet istihdam projeksiyonlarını bu farklı tarzlar ve temsilcilerine göre yapar ve farklı ekoller doğması noktasında bir rekabet ortamı oluşturabilirlerse o zaman hem ekolleşme imkânı artıp toptan kalite artışı yaşanabilir hem de bu alanda yapılacak tartışmalar artistik/estetik alandan felsefi/düşünsel alanlara sıçrama imkânı taşıyabilir. Bu durumda merkezî ve yerel otoriteler, koordineli bir şekilde sahaya müdahil olup geleneksel sanatlar alanında rekabetçi yaklaşımı dengeli bir şekilde teşvik etmeyi deneyebilirler. Burada kamu otoritesinin estetik bir ideolojiyi dayatmaktan kaçınması gerekir. Aksi takdirde bu rekabetçi yaklaşım, yüzeysel bir eser taklitçiliği rekabete dönüşebilir. Geleneksel sanatların yöntemleri de içerikleri de formları da mutlak ya da değişmez değildir. Temel prensip, bu gelenekli ekoller içerisinde yetişmiş sanatçıların daima “yenilik” ve “yaratıcılık” konusunda teşvik edilmesi ve özendirilmesidir. Aksi takdirde ortaya çıkacak manzara, taklitçiliği

Yerel yönetimler bilfiil yayıncılık yapmak yerine ürün, içerik ve çıktı odaklı alternatif modeller geliştirebilir.

esas alan bir kültür endüstrisi olmaktan öteye gidemez (Yaslıçimen, 2017, s. 77-8).

Elbette melez üsluplara sahip olan ve her iki tarzı birden icra eden sanatçılar vardır. Ayrıca gelenekli sanatlar alanında klasik ve modern şeklinde bir ayırım yapıp yapılamayacağına dair tartışmalar da sürüyor. Bununla birlikte geleneksel ve modern yahut yorumlayıcı tavırlar arasında bir ayırım ya da bir mesafe de bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse ebruda Hikmet Barutçugil (modern tarz) ile Alparslan Babaoğlu (klasik tarz), ikisi de Mustafa Düzgünman'ın talebeleri olmakla birlikte farklı tarzları temsil ederler. Benzer ayrımlar hat sanatında Hamit Aytaç'ın talebeleri olan Hüseyin Kutlu ve Hasan Çelebi (klasik tarz) ile Bilal Akkaya ya da Ahmet Nejat Birdevrim (modern tarz) arasında; neyde Niyazi Sayın ve talebeleri Salih Bilgin ve Sadrettin Özçimi (klasik tarz) ile Ercan Irmak (modern tarz) arasında; Ud'da Yurdal Tokcan (modern tarz) ile Necati Çelik, Mehmet Bitmez, Serhan Aytan ya da Osman Nuri Özpekel (klasik tarz) arasında; minyatürde Taner Alakuş (klasik tarz) ile merhum Nusret Çolpan tarzları (modern tarz) arasında; tezhipte Semih İrteş (klasik tarz) ile Orhan Dağlı (modern tarz) arasında kolaylıkla yapılabilir. Bu gibi tarz ayrımları dikkate alınıp görevlendirmeler yapılır ve

kültür-sanat program ve müfredatları gereğince belirlenebilirse mevcut tarz ayrımlarının ekol farklılaşmaları oluşturma ihtimali ve bunun da kendi içinde bir kültürel devinim doğurması muhtemeldir. Kurulacak bir koordinasyon sayesinde bir belediye örneğin; modern tarzı teşvik ederken diğeri geleneksel tarzı teşvik edebilir. Bu örnekle anlatılmak istenen esasında alanda daha sofistike ve yapısal sonuçlar meydana getirebilecek politika üretmenin zaruretidir.

Sonuç

Bugün dünyada, devletlerin kültür politikalarındaki yeri ve siyasi iktidarların fon kullanım tasarrufları, eskiden olmadığı kadar tartışılmaktadır. Devletlerin kültür-sanat alanına altyapı ve maddi destek sağlamalarının zaruri olduğu buna mukabil alanın mutlak belirleyenleri olmayıp kültürel katılımıcılığı sağlayan minimal bir aktörlük vazifesiyle kendilerini sınırlandırmaları beklenmektedir. Bununla birlikte devletler kültür-sanat alanına sağladıkları fonlarla hem destek vermeye hem de alanı yönlendirmeye devam etmektedirler. Hatta bireyselci kültür ve sivil toplumun güçlenmesine rağmen yerel ve merkezî hükümetlerin kamu yönetimindeki etkinliği artmaktadır. Artık mesele "daha az yönetmek" değil "daha iyi yönetmek" şeklinde ele alınmaktadır. Ayrıca büyük çaplı kentsel yenilenme, uluslararası organizasyonlara ev sahipliği yapma, kültürü yaratıcı endüstri ve iktisadi kalkınmanın bir unsuru olarak görme vesair proje ve yaklaşımlar, devletin kültür politikaları üzerindeki etkisinin artmakta olduğuna işaret ediyor. Ancak bu etki artışı mutlak manada olumsuz bir duruma işaret etmez (O'Brien, 2014, s. 41-8). Yerelde kültür politikaları katılımıcılık ve yöne-

Uzun yıllar boyunca örselenen ve yerli kültürün ana eksenlerinden birini oluşturan geleneksel sanatlara, pozitif ayrımcılık uygulanmaya devam edilmeli ve nitelikli projeler desteklenmelidir.

Son yıllarda gelenekli sanatlar alanında büyük bir canlanma yaşanmıştır.

tişim ilkeleri dikkate alınarak tasarlandığında temsil sorunu ortadan kalkabilir.

Kültür ve sanat sadece etkinlikler bakımından değil şehirlerin birer marka hâline gelmesi, ekonomik kalkınma ve gelişiminin önemli bir unsuru olması bakımından da önemlidir. Belediye yetkilileri, kültür-sanat alanındaki olanakların ve bu alana yapılan yatırımların somut ve somut olmayan getirilerinin farkındadır. İKSV'nin 2012 yılında yayınladığı *Ekonomik Etki Araştırması* raporuna göre kültürel etkinliklere yapılan yatırımlar ekonomiyi canlandırmakta, vergi gelirleri ve istihdamı artırmakta böylece yapılan yatırım birkaç misliyle kazanç olarak geri dönmektedir (Ece ve Ekşi-oğlu, 2012). Diğer yandan kültür alanına, ister yerel isterse merkezî hükûmet olsun devlet desteği gereklidir. Ortak tüketim ürünü olan kültür, herkesin tüketimine açık olmakla birlikte ancak az sayıda insan tarafından üretilebilmektedir. "Ekstra maliyeti sıfır olan malın

birim fiyatı da sıfırdır" kaidesine bu alanın piyasa şartlarına tabii olması her zaman beklenmemelidir. Buna ilaveten yapılan desteklerin maddi getirisi olmayan etkileri de mevcuttur. Kültür ve sanat eğitimi, kişileri şiddete eğilimli olmaktan uzaklaştırırken, dengeli ve uyumlu bireyler olmaları noktasında katkıda bulunur (Seçkin, 2009, s. 113-4).

Yerel yönetimler, gerek halkla doğrudan irtibatı gerekse sunduğu kültürel etkinlik arzı bakımından ülkenin başlıca kültür politikası üreten kurumları arasındadır. Yerel yönetimlerin muhatap odaklı, paydaşlarla koordinasyonu esas alan, kültürel etkinlikleri ihale ederken kültürü herhangi bir mal alımıyla eşitlemeyen, mevcut etkinlik arzının nitelik sorunlarını doğru Ar-Ge çalışmalarıyla tespit edip yerelin kültürel değerlerinin yaşatılmasına öncelik veren kültür politikaları üretmeleri gerekmektedir.

Yerel değerlerin güncelle doğru şekilde irtibatlanarak muhafazası, Türkiye'nin hem

Yerel değerlerin güncelle doğru şekilde irtibatlanarak muhafazası, Türkiye'nin hem kültürel çoğulculuğunu hem de özgün kodlarını yaşatmak adına elzemdir.

kültürel çoğulculuğunu hem de özgün kodlarını yaşatmak adına elzemdir. Yerele aidiyet oluşturulması, yerelde kültür politikası üretimiyle de doğrudan alakalıdır. Bazı Anadolu şehirleri İstanbul, Ankara, Bursa, Adana ve İzmir gibi büyükşehirlere nitelikli göç vermeye ve nitelsiz göç almaya devam ettiğinden bu şehirlerin kültürel canlılığı, vasıflı nüfusu içeride tutabilmelerine bağlıdır. Nitelikli göç vermek, büyük şehirler dışındaki yerel yönetimlerin kültür politikaları geliştirmelerinin önünü tıkamaktadır. Bu yüzden yerel yönetimlerin, yereli merkeze alan ancak ulusal ve küresel trendleri de yakalayan etkin kültür politikaları üretmesi gerekir.

Yerel yönetimler, kültür politikaları kurgularken "yönetişim" kavramını merkeze almalı ve süreci katılımcı bir şekilde yürütmelidir. Kültür politikalarına karar verme süreçleri, yerel yönetimlerin kültür alanında bütçe kullanımı ve kültür-sanat alanını fonlama pratikleri derinlemesine incelenmeli ve bu konuda yeni modeller geliştirilmelidir. Her şeyden önce yerel yönetimlerin uyguladığı kültür politikaları ve pratikleri hakkında kapsamlı araştırma ve raporlar bulunmaması büyük bir eksiklik. İşe buradan başlamak gerekir. Zira mevcut pratik çeşitliliğini ve sahadaki tecrübeyi bilmeden, başarı ve başarısızlık ölçütlerini ortaya koymadan yerel yönetimlerin takip

etmesi gereken kültür politikaları hakkında isabetli öneriler getirmek de zordur.

Öneriler

- Yerelde kültür politikaları katılımcılık ve yönetim ilkeleri dikkate alınarak tasarlanmalı,
- Muhatap odaklı ve paydaşlarla koordinasyonu esas alan bir yaklaşım benimsenmeli,
- Kültürel etkinlikleri ihale ederken kültürü herhangi bir mal alımıyla eşitlememeli ve bu bakımdan ihale kanunu gözden geçirilmeli,
- Yerel yönetimlerin kültür alanında bütçe kullanım ve kültür-sanat alanını fonlama pratikleri derinlemesine araştırılmalı,
- Mevcut kültürel ve sanatsal etkinlik arzının nitelik sorunları doğru Ar-Ge çalışmalarıyla tespit edilmeli, kapsamlı rapor ve analizler hazırlanmalı,
- Yerelin kültürel değerlerinin yaşatılmasına öncelik veren kültür politikaları benimsenmeli ancak bunu yaparken yapısal sonuçlar doğurabilecek daha sofistike yöntemler denenmeli,
- Nitelikli nüfus çekmek ya da mevcudu elde tutmak adına yerel yönetimler; yerel, ulusal ve küresel trendleri eşzamanlı olarak yakalayan etkin kültür politikaları üretmenin yollarını aramalı,
- Kültür politikalarına karar verirken mevcut süreçler incelenmeli ve yeni modeller geliştirilmeli. Özerk konseyler kurulmalı ve üyeleri, Türkiye'nin sosyo-kültürel farklılıklarını dikkate alarak seçilmeli,

- Koordinasyon sorunlarına ciddi manada eğilinmeli ve yerel yönetimler, kültürel planlamalarını; üniversite, sivil toplum, valilik ve diğer paydaşlarla irtibat hâlinde yapmalı,
- Belediye yayıncılığı il ve ilçe belediyeleri bağlamında kitap ve süreli yayınlar başta olmak üzere incelenmeli ve hangi yayıncılık tarzının, hangi sosyo-kültürel toplumsal yapıya hitap eden hangi belediye ölçeğine daha uygun düştüğü tespit edilmeli,
- Kültür merkezleri ihtiyaç odaklı bir anlayışla inşa edilmeli ve gerek yurt içi gerekse yurt dışındaki iyi örnekler incelenmeli. Mevcut yapı kapasitesinin ise sanat eğitimi için ortak kullanıma açılması düşünülmeli,
- Eğitim ve kültür politikaları, sürdürülebilirlik ve uygulanabilirlik açısından mutlaka bir arada düşünülmeli,
- Bilgi Evleri kitaplıklarının toplamda yeterli birer semt kütüphanesine dönüştürülme imkânı irdelenmelidir.

Kaynakça

- Akın, Z. F. Ve Ece, Ö. (2014). *Türkiye’de sanat eğitimini (yeniden) düşünmek*. İstanbul: İKSV.
- Ece, Ö., Sanul, R. G., Yartan, C. ve Yücesoy, E. Ü. (2016). *Yerel yönetimler için kültürel planlama*. İstanbul: İKSV.
- Ece, Ö. Ve Ekşioğlu, Ş. Z. (2012). *Ekonomik etki araştırması*. İstanbul: İKSV.
- Güler, Ö. R. (2013). İstanbul ilçelerindeki demografik yapının, yerel yönetimlerin kültür politikaları üzerindeki etkileri: Bayrampaşa Belediyesi örneği. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- İnalçık, H. (2015). *Has-Bağçede ‘Aş-u Tarab: Nedimler, şairler, mutribler*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnce, A. (2017). *Kültür sanatta katılımcı yaklaşımlar*. İstanbul: İKSV.
- İnce, A. (2014). Yerel yönetimler ve sanat yönetimi. E. A. Aysun (haz.). *Sanat yönetimi üzerine konuşmalar* içinde. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- O’Brien, D. (2014). *Cultural policy: Management, value and modernity in the creative industries*. London, New York: Routledge.
- Seçkin, A. (2009). Türkiye’deki kültür politikalarının ekonomi politiği. S. Ada ve H. A. İnce (drl.). *Türkiye’de kültür politikalarına giriş* içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı III. Milli Kültür Şurası, Şura Kitabı, 3-5 Mart 2017 (2017). İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Yaslıçimen, F. (2017). Yerli ve Küresel Kültür Arasında Türkiye’de Kültür Politikası Üretmek. *Türk Edebiyatı*, 530, s. 74-9.
- Yaslıçimen, F. (2018). Arts, market, and the state: Cultural policies in instrospect. *Insight Turkey*, 20(2), s. 273-83.

Yerel yönetimlerde kültür politikalarını inceleyen bu politika notunda öne çıkan bazı tespit ve öneriler şunlardır:

- Yerel yönetimlerin mevcut kültürel kapasite kullanımları ve kültürel planlama konusunda yaşadıkları sıkıntılar, meseleyi bütüncül bir gözle değerlendirememekten kaynaklanmaktadır.
- Katılımcı kültür politikası üretmek için geniş bir paydaş kitlesi ile birlikte çalışabilmeyi mümkün kılacak idari ve sosyal mekanizmaların üretilmesi gerekmektedir.
- Muhatap odaklı bir kültür politikası konsepti, belediyelerin fiziki mekân tasarımlarında toplumsal pratik ve beklentileri doğru tespit etmeyi gerektirir.
- Yerel yönetimlerin muhatap odaklı, paydaşlarla koordinasyonu esas alan, kültürel etkinlikleri ihale ederken kültürü herhangi bir mal alımıyla eşitlemeyen, mevcut etkinlik arzının nitelik sorunlarını doğru Ar-Ge çalışmalarıyla tespit edip yerelin kültürel değerlerinin yaşatılmasına öncelik veren kültür politikaları üretmeleri gerekmektedir.
- Yerel yönetimler kültür politikaları kurgularken “yönetişim” kavramını merkeze almalı ve süreci katılımcı bir şekilde yürütmelidir.
- Eğitim ve kültür politikaları, sürdürülebilirlik ve uygulanabilirlik açısından mutlaka bir arada düşünülmelidir.